

Ks. Jan Janicki

XXIX SPOTKANIE WYKŁADOWCÓW LITURGIKI (WARSZAWA 1993)

W dniach 14—15 września 1993 roku odbyło się spotkanie-symposium członków Sekcji Wykładowców Liturgiki przy Komisji Episkopatu Polski do Spraw Nauki w Domu Prowincjalnym Księży Salezjanów w Warszawie, przy ul. Kawęczyńskiej 53. Tematem spotkania stała się *Formacja liturgiczna kandydatów do kapłaństwa i prezbiterów*.

Pierwszy dzień obrad, po uroczystej Eucharystii i powitaniu uczestników przez przewodniczącego Sekcji Wykładowców Liturgiki ks. prof. dra hab. Jerzego Józefa Kopcia, rozpoczął referat ks. doc. dra hab. Stanisława Czerwika nt. *Formacja liturgiczna w seminariach diecezjalnych według dokumentów Kościoła*.

Ks. doc. dr hab. Stanisław Czerwik przedstawił podstawy doktrynalne formacji liturgicznej zawarte w dotychczasowym nauczaniu Kościoła, wskazując przede wszystkim na naukę Soboru Watykańskiego II o naturze liturgii i jej miejscu w Kościele. Podkreślił uczestnictwo prezbiterów w potrójnym posłannictwie Chrystusa: proroka, kapłana i króla, przypominając, że dla wypełnienia tej misji trzeba zapewnić kandydatom do kapłaństwa odpowiednią formację liturgiczną. Istotne znaczenie mają zasady życia liturgicznego w seminarium; nauczanie Kościoła przestrzega przed pojmowaniem liturgii tylko pragmatycznie, gdyż liturgia stanowi szczyt i źródło całego życia chrześcijańskiego. Wykładowcy liturgiki winni wtajemniczyć alumnów w takie rzeczywistości jak: historia zbawienia, misterium paschalne, tajemnica Kościoła, obecność Chrystusa w swoim Kościele, słuchanie Słowa Bożego, oczekiwanie na Paruzję. Należy rozwijać umiłowanie Pisma świętego jako źródła liturgii (por. KL 24) i wtajemniczać w gesty, postawy i całą dziedzinę znaków litur-

gicznych. Do ważnych zadań wychowawczych trzeba zaliczyć rozwijanie poczucia wspólnoty i Kościoła hierarchicznie zorganizowanego; otwieranie seminarzystów na więź z diecezją („dioecesanitas” — cnota poczucia „diecezjalności”) i z Kościołem powszechnym. Ten cel pomoże osiągnąć zgromadzenie liturgiczne: pełne i czynne uczestnictwo w liturgii; przeżywanie liturgii w całej wspólnotie seminarium i w mniejszej grupie (klerycy I i II-go roku w odrębnej kaplicy jako mniej „wtajemniczeni”); wzorcowe sprawowanie liturgii. Alumni winni „odkrywać” w czasie studiów seminaryjnych rolę i znaczenie misterium Eucharystii i przekonać się, że całe życie i działalność duszpasterska ma swe źródło w Eucharystii! Właściwe miejsce musi mieć codzienne sprawowanie Liturgii Godzin (zwłaszcza Jutrznii i Nieszporów); wykładowca Pisma świętego może wydatnie pomóc w zrozumieniu psalmów. Należy ponadto podkreślić ważność obchodu misterium paschalnego Chrystusa w cyklu rocznym, tygodniowym i dziennym. Fundamentalną rolę w formacji liturgicznej kandydatów do kapłaństwa spełniają wykłady z liturgiki, które — zdaniem ks. S. Czerwika — powinny należeć do przedmiotów głównych i mieć swoje należne miejsce w całym sześcioletnim cyklu studiów seminaryjnych. Wykłady liturgiki winny mieć charakter naukowy (teoretyczny) i cel duszpasterski; zakres i metoda wykładów winny uwzględniać te ważne cele.

W dyskusji pytano, jak ma wyglądać liturgika w naszym kraju, skoro niewiele jest rektorów i jednocześnie wykładowców liturgiki, aby mieć decydujący wpływ na tę ważną dyscyplinę teologiczną w całokształcie studiów. Istnieje konieczność wprowadzenia ćwiczeń z liturgiki tam, gdzie tego się nie czyni. Należy także zostawić czas na indywidualne studium, przygotowanie pracy seminaryjnej. „Dajmy studentowi wędkę, a nie rybę!” — mówił jeden z dyskutantów. Podkreślono potrzebę takiego sprawowania liturgii, aby ludzie dostrzegli i spotkali Chrystusa; każdy kapłan jest aktorem, w dobrym sensie tego słowa; nuda i rutyna ciągle zagrożają liturgii. Należy jednak odpowiednio rozumieć tzw. „creativitas” w liturgii — odpowiadał referent. Nie chodzi o tworzenie tylko czegoś nowego. „Tworzenie” to „dynamiczne” korzystanie np. z obowiązujących tekstów, „wkładanie” to „całej swej duszy”, to kwestia właściwej interpretacji, to nadanie pełnej wiary wymowie tej partyturze jaką jest Msza!, tak jak to czyni dyrygent z utworem muzycznym. I nie chodzi tu o proste odtwarzanie! Kapłan „nie może uważać siebie za „właściciela”, który dowolnie dysponuje tekstem liturgicznym i całym najświętszym obrzędem jako swoją własnością i nadaje mu kształt osobisty i dowolny” (Jan Paweł II).

Kolejnym referentem była pani Katarzyna Kukulowicz wypowiadając się — jako przedstawicielka laikatu — na temat oczekiwań wiernych świeckich w stosunku do kapłana jako mistagoga i liturga. Stwierdziła, że człowiek religijny jest „osobą liturgiczną”. Liturgia — sposobem nawiązywania łączności z Bogiem; ołtarz — stołem; zgromadzenie liturgiczne — spotkaniem. Rodzice są pierwszymi, którzy wprowadzają nas w misteria wiary, a tym samym w misterium liturgii, poczynając od sakramentu chrztu. Bardzo wiele w wychowaniu religijnym zależy od wiary rodziców; nie mniejsza odpowiedzialność spoczywa na kapłanie sprawującym liturgię. Odnośnie przekazu Słowa Bożego referent powiedziała, iż świeccy chcą słyszeć autentyczne Słowo Boże, a nie słowo erudyty czy gaduły, tak często nie będące żywym Słowem samego Boga. Nie powtarzajmy i nie utrwalajmy krytyk z prasy, radia i telewizji w kazaniach! Słowo Pana ma budować, budzić nadzieję! Ludzie szukają kościoła (tzn. kapłana-liturga), gdzie się głosi Słowo Boże; Niech Eucharystia będzie centralnym momentem życia parafii i niech celebransi zachowują równowagę pomiędzy obiema częściami Mszy świętej. Świeckim brakuje wyciszenia w liturgii, „odejścia na pustynię” choćby przez krótką chwilę. Ka-

plan to człowiek modlitwy, a nie „aktywista”. Niech kapłan będzie mistagogiem i liturgiem we wszystkim, co czyni. Niech w załatwianiu np. „spraw pogrzebowych” godność człowieka i chrześcijanina będzie na pierwszym miejscu! Kapłan winien być dobrym przyjacielem i towarzyszem świeckich w ich drodze życia; krytyczny, gdy potrzeba, wobec słabości nie tylko innych, ale i swoich własnych. I stawiamy wymagania świeckim takie, jakich świeccy domagają się od kapłanów.

W dyskusji podziękowano za przedstawienie wielu cennych spostrzeżeń, uwag i wskazań charakterystycznych dla postaw dzisiejszego chrześcijanina.

Ks. dr Stefan Cichy, w kolejnym wystąpieniu, przedstawił zagadnienie formacji liturgicznej kapłanów w diecezjach polskich po Soborze Watykańskim II. To zwięzłe wystąpienie było skoncentrowane wokół trzech spraw: nauczanie i realizacja postanowień Soboru Watykańskiego II w Polsce; realizacja postulatów Soboru w diecezjach; co należy i warto zrobić dla pogłębienia formacji liturgicznej kapłanów w Polsce.

Nauczanie Soboru Watykańskiego II jest na ogół dobrze znane w Polsce; podobnie ma się rzecz z nauczaniem papieskim, zwłaszcza Jana Pawła II. Biskupi polscy zapoznawali każdorazowo wiernych z nowymi księgami liturgicznymi, a co za tym idzie, również ze sposobem (i teologią) sprawowanych sakramentów. Odbływały się, i odbywają, sympozja liturgiczne (ATK — Warszawa, Krościenko z ks. F. Blachnickim w latach 1969—1979, Instytut Liturgiczny — Kraków, Wykładowcy Liturgiki — Lublin), wykłady dla duchowieństwa: KUL oraz Wrocławskie Dni Duszpasterskie — Wrocław. Ukazały się liturgiczne pozycje książkowe (także o charakterze podręczników): ks. W. Świerzawski, ks. B. Mokrzycki, ks. S. Czerwik, ks. B. Nadolski i inni. Cenną wartość stanowią artykuły o liturgii w AK, RBL, CT i innych czasopismach teologicznych. Realizacja soborowych postulatów w polskich diecezjach jest kontynuowana dla kapłanów, po zakończeniu przez nich studiów seminaryjnych, w okresie następnych 3—5 lat; organizuje się specjalne wykłady po wyjściu nowych ksiąg liturgicznych. Ukazują się artykuły na tematy liturgiczne w wydawnictwach diecezjalnych; drukuje się materiały pomocne do „pełniejszego” sprawowania liturgii; wychodzą tzw. agendy liturgiczne. Diecezje przeprowadzają egzaminy wikariuszowskie i proboszczowskie uwzględniające liturgikę. Dla pogłębienia formacji liturgicznej warto i należałoby zalecać jak najlepsze przygotowanie i wzorowe sprawowanie liturgii; pogłębione osobiste studium zagadnień liturgicznych (np. wprowadzenia teologiczno-pastoralne, instrukcje i dokumenty Stolicy Apostolskiej i Episkopatu, książki i artykuły liturgiczne). W tym celu winno się ponadto wykorzystać np. rekolekcje, dni skupienia, zjazdy. Dla polskiego duchowieństwa i świeckich ważną rolę w formacji liturgicznej spełni II Synod Plenarny, którego dokument: *Życie liturgiczne po Soborze Watykańskim II* jest rozważany i dyskutowany.

W dyskusji zwrócono uwagę na działalność diecezjalnych komisji liturgicznych, Komisji liturgicznej Synodu, Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej — i zaproponowano, aby drogi tych organizacji spotykały się w „jakimś” centrum, jak to ma miejsce we Włoszech czy we Francji (por. CNPL). Postulowano ponadto utworzenie miesięcznika liturgicznego oraz swego rodzaju „banku informacji” o artykułach liturgicznych ukazujących się we wszystkich naszych diecezjach.

Na zakończenie dyskusji wybrano temat następnego spotkania (w 1994 r. w Poznaniu): *Misterium liturgii w nowym Katechizmie w perspektywie 30-lecia Konstytucji o liturgii*. Wieczorem po kolacji, wykładowcy liturgiki zebrani w Domu Prowincjalnym Księży Salezjanów, wysłuchali konferencji księdza Inspektora na temat aktualnej działalności Zgromadzenia św. Jana Bosko, którzy, jak to stwierdził, wracają do swego cha-

ryzmatu, do szkolnictwa. W tym kierunku podejmują działania zwłaszcza mając na uwadze Wschód Europy.

Pierwszy dzień obrad zakończyło wystąpienie ks. prob. St. Hartlieba. Była to interesująca wypowiedź w ramach tzw. komunikatów „w sprawie odnowy liturgii w Polsce” i poświęcona propozycjom reformy kalendarza liturgicznego dla diecezji polskich.

Drugi dzień sympozjum, środa 15 września, rozpoczął się koncelebrą Eucharystii, której przewodniczył ks. dr hab. infułat H. Sobeczko i w czasie której homilię wygłosił ks. dr Wł. Głowa.

Po śniadaniu, o godz. 9.00 rozpoczęły się obrady (którym przewodniczył ks. dr hab. Jan Janicki) poświęcone omówieniu formacji liturgicznej do kapłaństwa w różnych zgromadzeniach zakonnych.

Ks. dr hab. A. Durak mówił o formacji liturgicznej według salezańskich Konstytucji i „ratio studiorum”, którą charakteryzuje tzw. formacja „permanentna” i „salezański styl celebracji”. Liturgia stanowi „narzędzie” pedagogiczne; przez liturgię można lepiej zrozumieć dogmaty Kościoła. Dlatego we wszystkich „domach” Bosko jest tzw. „katecheta”, który jest odpowiedzialny za sprawy liturgiczne. Salezianie pozostają wierni: tekstom i duchowi reformy liturgicznej Kościoła; charakterystycznym elementem pobożności salezańskiej oraz wierni dążeniem współczesnego człowieka. Liturgiczna formacja salezańska do kapłaństwa jest progresywna i permanentna. Wspólnota Seminarium zjednoczona wokół Eucharystii jest domem formacyjnym stanowiącym wspólnotę modlącą się i celebrującą. Dla alumnów jest to jedno z b. żywych i dynamicznych doświadczeń wiary, pozwala „trwać w Chrystusie”. Ważne miejsce zajmuje w życiu salezjanina sakrament pokuty, którego celebracja ma zawsze charakter paschalny, osobisty i wspólnotowy. Liturgia Godzin jest sprawowana we wszystkich codziennie; odmawia się Jutrznie i Nieszpory. Istotną rolę w formacji i życiu liturgicznym całej wspólnoty salezańskiej odgrywa rok liturgiczny. Referent podał następnie cechy charakterystyczne salezańskich celebracji liturgicznych: twórczość, dynamiczność i aspekt paschalny, „młodzieńczy” styl, spontaniczność i wspólnotowe, czynne uczestnictwo.

W kolejnym wystąpieniu o. mgr G. Majka mówił o formacji do kapłaństwa w zakonie OO. Kapucynów, opierając się na wskazaniach św. Franciszka z Asyżu, św. Bonawentury i bł. Dunsza Szkota, a także na uchwałach Rady Zakonu, na Konstytucjach z 1986 r. i na wskazaniach prowincjalnej Rady formacji zakonnej. OO. Kapucyni kierują się we wszystkich zaleceniami Kościoła, mając na uwadze charyzmat Zakonu wyrażony w poleceniu; „zdobycie Ducha Pańskiego i Jego świętego działania”. Chodzi o ciągłe odkrywanie tajemnicy Chrystusa, której owocem jest gorliwość apostołska, wyrażona w misjach pośród ubogich. Wskazuje się ponadto na umiowanie życia kontemplacyjnego, uczestnictwo w liturgii i formację pastoralną, ze względu na wyzwania czasu, zagrożenia i nadzieje.

Ks. dr J. Nowak przedstawił zebranim istotę formacji do kapłaństwa w Stowarzyszeniu Apostolstwa Katolickiego (Księży Pallotynów), opartą na prawie Stowarzyszenia SAK, Wytocznych formacji kapłańskiej SAK i tzw. Zasadach formacji polskiej Prowincji SAK. Formacja jest skoncentrowana na Eucharystii, bez której nie da się wytworzyć chrześcijańskiego ducha wspólnoty. Praktykuje się Msze św. tzw. kursowe i grupowe, a każdego Palloty na obowiązuje jedna godzina adoracji Najświętszego Sakramentu w każdy czwartek i pierwszy piątek miesiąca. Ważne miejsce zajmuje odprawiana wspólnotowo Liturgia Godzin, a w Wielkim Poście nabożeństwo pokutne połączone z sakramentem pokuty „dla prawdziwego życia wspólnotowego”. Wykłady z liturgiki w Seminarium odbywają się według „ratio studiorum”, obejmując także odpowiednie ćwic-

czenia. Alumni są zobowiązani do opracowania odpowiednich tematów; seminarium liturgiczne jest złączone z ATK w Warszawie.

Formację do kapłaństwa w aspekcie liturgicznym w Zgromadzeniu Księży Marianów ukazał ks. dr M. Pisarzak. W swej wypowiedzi skupił się głównie na dydaktyce liturgicznej w Seminarium oraz na przedstawieniu praktyk duszpasterskich. Wykładowca liturgiki, choć Seminarium złączone jest z KUL-em, ma prawo do własnego układu i treści wykładów. Rozpoczynają się one w nowicjacie tzw. programem minimum oraz ćwiczeniami zakończonymi przedstawieniem 15 tez na piśmie. W swoim przedłożeniu mówił o programie wykładów liturgiki w cyklu 6 lat: liturgika fundamentalna (rok I), sakramentalia (II), uświęcenie czasu: rok liturgiczny i liturgia godzin (III), Eucharystia i kult eucharystyczny (IV), inicjacja chrześcijańska (V), sakrament małżeństwa i kapłaństwa oraz problematyka maryjna (VI). Ćwiczenia są przewidziane na IV roku, a po sześciu latach obowiązuje rygorozum (synteza w 20 tezach). Alumni są zobowiązani do praktyk duszpasterskich: udział w Sumie w katedrze w każdą niedzielę; V rok wprowadza w liturgię niedzielą; IV rok przygotowuje intencje do liturgii Mszy św. (są dwie kaplice: dla młodszych roczników i dla starszych). Diakoni chodzą z posługą do chorych; są zobowiązani wygłosić trzy homilie w ciągu roku; przewodniczą nabożeństwom pokutnym.

Ks. dr St. Madeja poinformował o formacji do kapłaństwa w Zgromadzeniu OO. Redemptorystów, zaznaczając na wstępie, iż opiera się ona na konstytucjach, regule i statutach Zgromadzenia. Miejsce centralne zajmuje Eucharystia i Liturgia Godzin, a także nurt pobożności „paralitur-gicznej” (u św. Ignacego: „vita devota” — umiejętność „trafienia” z modlitwą Kościoła do ludu!). Liturgika na pierwszych dwóch latach jest wykładana w/g metody „oaz” z cotygodniowymi spotkaniami liturgicznymi; w czasie czterech lat teologii liturgika jest wykładana po 2 godz. na III, IV i V roku. W Zgromadzeniu obowiązuje po święceniach roczne przygotowanie do misji.

W dyskusji, którą podjęto w końcowej części sympozjum, wyrażono przekonanie zebranych, iż byłoby bardzo owocne dla Kościoła w Polsce, gdyby w większości naszych seminariów rektorami byli wykładowcy liturgiki! Wystosowano także list do księdza biskupa St. Szymeckiego z apelem o poszerzenie ilości godzin liturgiki w Wyższych Seminarjach Duchownych w Polsce. Przewodniczący Sekcji Wykładowców Liturgiki poinformował o możliwości wydrukowania referatów tegorocznego sympozjum, pod warunkiem jednakże otrzymania odpowiedniej pomocy finansowej ze strony MEN. W imieniu wszystkich uczestników złożył podziękowanie wspólnocie Domu Prowincjonalnego Księży Salezjanów w Warszawie. Słowa podziękowania skierował także do prelegentów i wszystkich uczestników. Wspólna modlitwa, a potem uroczysty obiad zakończyły XXIX spotkanie-sympozjum Wykładowców Liturgiki.